

әл-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
Экономика және бизнес жоғары мектебі
Бизнес технологиялар кафедрасы

Логистика жүйесіндегі тәуекелдерді басқару

(пәні)

2 дәріс :

Тәуекелдің белгісіздік негіздері

дәріс жоспары :

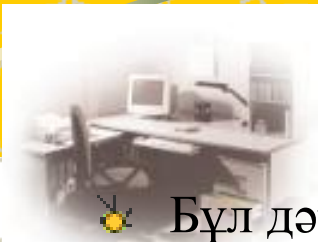

1. Белгісіздік және тәуекел ұғымдары
2. Белгісіздіктің үш түрі
3. Тәуекелді бағалау әдістері
4. Белгісіздікті сараптау әдісі және тәуекел
5. Белгісіздіктің көп бөлігі тәуекелге айнала алмайды

дәрістің мақсаты - оқу :

1. Белгісіздік және тәуекел ұғымдары
2. Белгісіздіктің үш түрі
3. Тәуекел дәрежесін бағалау тәсілдері
4. Белгісіздікті сараптау әдісі және тәуекел
5. Белгісіздіктің көп бөлігі тәуекелге айнала алмайды

- ✦ Бұл дәрісте біз «**тәуекел белгісіздік тұжырымдамаларын**» қарастырамыз.
- ✦ Тарихи категория ретінде **тәуекел** - бұл адам мойындайтын мүмкін қауіп. Бұл тәуекелдің тарихи дамудың бүкіл қоғамдық даму барысымен байланысты екендігін көрсетеді. Экономикалық категория ретінде **тәуекел** - пайда болуы мүмкін немесе болмауы мүмкін оқиға.
- ✦ **Белгісіздік** әр түрлі экологиялық жағдайлардың басталу ықтималдығын олардың шексіз санына және бағалау әдістерінің болмауына байланысты, анықтау мүмкін еместігінде көрінеді. Белгісіздік әр түрлі жолмен ескеріледі.
- ✦ Кәсіпорынның дамуындағы күтілетін шарттардың белгісіздігінің көзі бәсекелестердің, ұйым персоналының мінез-құлқы, техникалық және технологиялық процестер, нарықтық жағдайдағы өзгерістер болуы мүмкін.

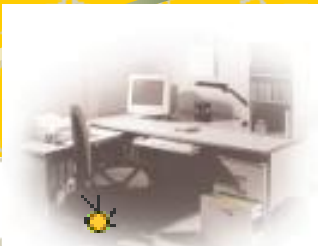
1. Белгісіздік және тәуекел ұғымдары

- ☀ **Тәуекел** - бұл табиғаттың қандай да бір құбылыстарының ерекшелігінен және адами қоғам қызметінің түрлерінен туындайтын шығындардың ықтимал қаупі. Бұл тарихи және экономикалық категория. Осылайша, тәуекел жағдайында шешімдер қабылдау әрбір іс-әрекет көптеген ықтимал жеке нәтижелердің біріне әкеп соқтыратын жағдайларда шешім нұсқасын таңдауды білдіреді, және де әрбір нәтиженің пайда болуының есептелген немесе сараптық анықталатын ықтималдығы болады.
- ☀ Тарихи санат ретінде **тәуекел** - адам саналы ықтимал қауіп болып табылады. Бұл тәуекел қоғамдық дамудың барлық қарқынымен Тарихи байланысты екенін көрсетеді.
- ☀ Экономикалық санат ретінде **тәуекел** - орын алуы немесе орын алмауы мүмкін оқиға болып табылады.

- ☀ Мұндай оқиға болған жағдайда үш экономикалық нәтиже болуы мүмкін:
- ☀ теріс (жоғалу, залал, шығын);
- ☀ нөлдік;
- ☀ оң (ұтыс, пайда, пайда).
- ☀ **Белгісіздік** - дегеніміз шешімді орындау шарттары, кездейсоқтық немесе қарсылық факторының болуы туралы ақпараттың толық емес немесе дұрыс еместігі. Осылайша, белгісіздік жағдайында шешім қабылдау дегеніміз, бір немесе бірнеше іс-әрекеттер көптеген нақты нәтижелерге әкеліп соқтырған кезде, бірақ олардың ықтималдығы мүлдем белгісіз болғанда немесе мағынасы болмаған кезде шешім таңдауды таңдауды білдіреді.

- Белгісіздік әртүрлі тәсілдермен ескеріледі.
- Экономикада тәуекел мен белгісіздік анықтамалары әр түрлі және олардың айырмашылығы айқынырақ. Фрэнк Х. Найт терминдердің экономикалық анықтамасын өзінің «Тәуекел, белгісіздік және пайда» (1921) атты тарихи кітабында орнықты:
 - болашақ оқиғалар ықтимал ықтималдықпен болған кезде тәуекел бар
 - болашақ оқиғалардың ықтималдығы белгісіз немесе есепсіз болған кезде белгісіздік болады

2. Үш түрлі белгісіз түрлері

☀ Белгісіздердің үш түрін ажырату маңызды.

- ☀ • **Тәуекел** - оқиғаның немесе әсер етудің ықтималдығын ықтимал бағалау. Егер біз тәуекелді және оның әсерінен болатын зиянды есептей алсақ, онда біз осы тәуекелді бақылауға жұмсауымыз керек ақша немесе күш мөлшерін есептей аламыз.
- ☀ • **Белгісіздік** - ықтимал нәтижелер мен күрделіліктің кең ауқымы ықтималдықтар жиынтығын анықтауға мүмкіндік бермейді. Болашақта орын алуы мүмкін түрлі жолдарды сипаттау үшін сценарийлерді құрып, қолдана аламыз, бірақ болашақтың нақты не болатынын білуге ешқандай мүмкіндігіміз жоқ.
- ☀ • **Белгісіздік** - біз білмейтін бірнеше ақпарат бар. Кейде біздің іс-әрекеттеріміз сенімсіздікті күшейтеді, өйткені біз өз энергиямызды жұмылдырған кезде және проблеманы шешуге ресурстарды жұмылдыратын болсақ, нәтижелердің едәуір үлкен жиынтығын жасаймыз (Адамс 1988). Бұл көбірек жиынтықта күтпеген нәтижелерден ерекшеленетін «тосынсыйлар» болуы мүмкін.

3.Тәуекелді бағалау әдістері

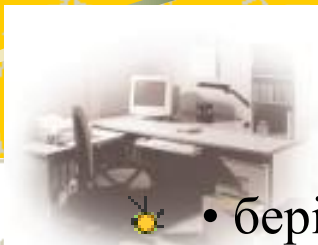

- ✿ Басқарушылық шешімдерді қабылдау кезінде тәуекел дәрежесін бағалау және оның шамасын анықтау қажет.
- ✿ **Тәуекел дәрежесі** - бұл шығын оқиғасының туындау ықтималдығы, сондай-ақ одан келуі мүмкін зиян мөлшері. Кәсіпкердің тәуекелі сандық тұрғыдан берілген капитал салымынан ықтимал (яғни күтілетін), мах және тіп кірісті (шығынды) субъективті бағалаумен сипатталады. Сонымен қатар, оларды алу ықтималдығы бірдей максималды минималды кіріс (залал) арасындағы диапазон неғұрлым үлкен болса, тәуекел дәрежесі соғұрлым жоғары болады.
- ✿ **Тәуекел** - бұл сәтті немесе сәтсіз нәтижеге үміттенетін әрекет. Кәсіпкер тәуекелді, ең алдымен, экономикалық жағдайдың белгісіздігін өз мойнына алуға мәжбүр етеді, т. осы немесе басқа қызметке байланысты саяси-экономикалық жағдайдың шарттарының белгісіздігі және осы жағдайларды өзгерту перспективалары. Шешім қабылдаған кезде экономикалық жағдайдың белгісіздігі неғұрлым көп болса, соғұрлым тәуекел дәрежесі жоғарылайды.

- ☀ **Кездейсоқтық** - бұл ұқсас жағдайларда бірдей болмайтын нәрсе, сондықтан оны алдын-ала болжап, болжау мүмкін емес.
- ☀ **Ықтималдық** - белгілі бір нәтижеге қол жеткізу мүмкіндігі. Экономикалық проблемаларға қатысты, ықтималдықтар теориясының әдістері оқиғалардың пайда болу ықтималдығының мәндерін анықтауға және математикалық күтудің ең үлкен мәні негізінде мүмкін болатын оқиғалардың ішінен неғұрлым жақсыны таңдауға дейін азаяды.
- ☀ Басқаша айтқанда, оқиғаның математикалық күтуі осы оқиғаның пайда болу ықтималдығына көбейтілген абсолюттік мәніне тең

Оқиғаның туындау ықтималдығын мыналарды анықтауға болады:

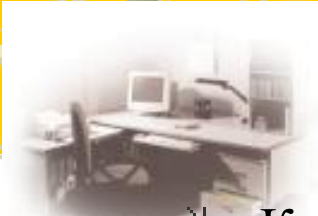

- берілген оқиға жиілігін есептеуге негізделген объективті әдіс. Мысалы, кез-келген іс-шараға капитал салған кезде пайда 25 мың теңге болатыны белгілі болса. 200 жағдайдың 120 жағдайында алынған, мұндай пайда алу ықтималдығы $0,6$ ($120: 200$) құрайды;
- әр түрлі болжамдарға негізделген субъективті критерийлерді қолдануға негізделген субъективті әдіс. Мұндай болжамдар мыналарды қамтуы мүмкін: бағалаушының шешімі, оның жеке тәжірибесі, сараптамалық бағалау, қаржылық кеңесшінің пікірі және т.б. Ықтималдық субъективті түрде анықталған кезде, әр түрлі адамдар бір оқиғаға әртүрлі мәндер қойып, әр түрлі таңдау жасай алады. Сонымен бірге маңызды орынды сарапшылардың шешімін қабылдау алады, яғни. оның нәтижелерін зерттеу, өңдеу және ықтималдық мәнін негіздеуде қолдану.

- ✦ Сараптамалық бағалауды қабылдау - сараптама жасау және шешім қабылдау үшін қажетті ақпаратты өндеудегі сарапшының қызметімен байланысты логикалық және математикалық-статистикалық әдістер мен рәсімдер кешені. Сараптамалық бағалаудың бұл әдістемесі маманның қажетті, тиімді шешімді табудағы қабілетін (оның білімін, біліктілігін, тәжірибесін, интуициясын және т.б.) пайдалануға негізделген.

4. Белгісіздік сараптау әдісі және тәуекел

☀ Көрсетілген әдіс - бақылау тізіміндегі мәселені қарап шығудан бастау. Сканерлеу қиын немесе тіпті мүмкін емес ақпаратпен салыстырғанда біз білетін және оңай тани алатын нәрсені іздейді. Екінші қадам - проблеманы шектелген ұтымдылық тұрғысынан сипаттау. Үшінші қадам - қол жетімді ақпарат құрылымын сипаттау. Төртінші қадам - проблеманы құндылықтар мен мәдени тұрғыдан түсіндіру. Біздің қазіргі түсіну деңгейімізді бағалау Біз өз іс-әрекетімізді төмендегі деңгейлерде бағалау арқылы бағалауымыз керек:

- ☀ • біз не білеміз
- ☀ • біз күткен нәрсені біле аламыз
- ☀ • біз біле алмаймыз
- ☀ • біз не істейміз, не жасай аламыз

Белгісіздік - тәуекелге айналуы мүмкін емес

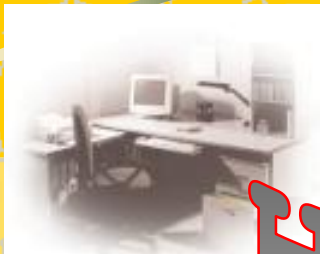

- Жалпы сенімсіздіктің ықтималдық тәуекел ретінде көрінетін бөлігі бар. Бұл біліктілігі жоқ тәуекел. Бірақ белгісіздіктің тәуекелге айнала алмайтын түрлері бар. Бұл дегеніміз, қауіпті азайту үшін көбірек зерттеуді ұсынудан гөрі, белгісіздікпен басқаша түрде күресу керек. Белгісіздік екі негізгі компоненттен тұрады: өзгергіштік және шектеулі білім. Тұрақсыздыққа байланысты кейбір дереккөздер тәуекелге көбірек біліммен ауысуы мүмкін, мысалы, тұрғындар қабылдайтын құндылықтар ауқымын жақсы түсіну.

Әдебиеттер тізімі :

1. Улучшение качества продукции, продукции, ресурсов: учеб. пособие / В.В. Ефимов - М.: КНОРУС, 2010. - 240 с.
2. Управление проектами: учеб. пособие / А.Г. Ивасенко, Я.И. Никонова -Ростов н/Д: Фениес, 2009. - 330 с.
3. Рыхтикова Н.А. Анализ и управление рисками организации / Н.А. Рыхтикова - М.: ФОРУМ, 2013. - 240 с.
4. Википедия, «Риск, неопределённость и прибыль»
5. Научная статья по специальности «Экономика и бизнес»: Анализ взаимосвязи понятий «риск» и «неопределенность»

Назарларыңызға
рахмет

